

Відрук
отримана 05.03.26
Толок спеціалізації
веків рідки
ДФ 26.133.104
8.11.102.11, професор С. Каліщук

Голові спеціалізованої вченої ради
ДФ 26.133.104
У Київському столичному університеті
імені Бориса Грінченка,
доктору психологічних наук, професору,
завідувачу кафедри психології особистості та соціальних практик
Київського столичного університету імені Бориса Грінченка
Світлані КАЛІЩУК

РЕЦЕНЗІЯ

**Калюжної Євгенії Миколаївни, кандидата психологічних наук,
доцента, доцента кафедри практичної психології
Факультету психології, соціальної роботи та спеціальної освіти
Київського столичного університету імені Бориса Грінченка
на дисертацію Миколенко Наталії Валеріївни «Психологічні
особливості розвитку самоцінності клієнтів психологічних служб закладів
вищої освіти», подану на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань
05 Соціальні та поведінкові науки за спеціальністю 053 Психологія.**

1. Актуальність дисертаційного дослідження.

Проблемі самоцінності як важливої складової психічного здоров'я особистості на сьогодні присвячено не так вже й багато наукових праць – як теоретичного, так і практичного рівня, попри те, що ця проблематика для сучасної вітчизняної психології є вкрай актуальною. Саме на тлі масштабних викликів сьогодення зростає значення ґрунтовного вивчення та вимірювання конструкту самоцінності як фундаментального внутрішнього ресурсу людини, який впливає на стійкість до стресу та здатність конструктивно функціонувати в реаліях життя, виступаючи необхідною умовою психоемоційної стабільності, саморозвитку та самореалізації особистості.

2. Наукова новизна результатів дисертації (теоретичних та/або експериментальних).

Новизна та достовірність наукових положень і висновків, сформульованих у дисертації, ґрунтуються на використанні теоретичних здобутків вітчизняних і зарубіжних учених, що досліджували відповідну проблематику, а також на публікаціях авторки у провідних наукових виданнях та апробації результатів шляхом їх обговорення на науково-практичних конференціях.

Заслуговує на позитивну оцінку вибір та застосування методологічного апарату емпіричного дослідження, використання валідного діагностичного інструментарію, репрезентативність досліджуваної вибірки, ретельний кількісно-якісний аналіз емпіричних даних із залученням новітніх статистичних програм, чим забезпечено надійність і достовірність отриманих результатів. Авторська структурно-змістовна модель розвитку самоцінності особистості у процесі психологічної допомоги становить вагомий концептуальний внесок у наукове знання, а розроблена на її основі психодіагностична методика та програма розвитку самоцінності клієнтів психологічних служб є безумовно цінним доробком для практичної психології.

3. Теоретичне і практичне значення результатів дисертації.

Теоретична значущість дисертаційної роботи полягає у поглибленні та розширенні наукових уявлень про самоцінність як психологічний конструкт та цілісне психологічне явище, в обґрунтуванні структурно-функціональної моделі розвитку самоцінності особистості у процесі психологічної допомоги.

Практичне значення одержаних результатів полягає у можливості їх застосування у діяльності фахівців психологічних служб, які забезпечують психологічний супровід та підтримку учасників навчального процесу. Зокрема, авторський «Опитувальник самоцінності особистості» може бути використаний як валідний психодіагностичний інструмент, а апробована у ході дослідження «Програма розвитку самоцінності клієнтів психологічних служб закладів вищої освіти» – як дієвий інструмент корекційно-розвивальної роботи.

Результати дисертаційного дослідження використано у процесі фахової підготовки та підвищення професійної кваліфікації практичних психологів у рамках навчальних курсів «Методологія соціально-психологічного тренінгу», «Психологічний практикум». Тим самим, ключові положення дисертації та програма розвитку самоцінності особистості можуть бути впроваджені у практику діяльності соціально-психологічних служб закладів освіти як складова комплексної реалізації навчальних, психоедукаційних та тренінгових технологій і програм.

4. Наукова обґрунтованість результатів дослідження, наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Наукові положення, висновки, рекомендації, сформульовані в дисертації, є теоретично й емпірично обґрунтованими. Вони базуються на використанні загальнотеоретичних, емпіричних, математико-статистичних методів та синтезують у собі всі основні результати вивчення та концептуалізації досліджуваної проблеми. З урахуванням зазначеного, можна стверджувати, що ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих авторкою, цілком відповідає тому рівню, який висувається до сучасних дисертаційних робіт.

5. Рівень виконання поставленого наукового завдання та оволодіння здобувачем методологією наукової діяльності.

Дисертаційне дослідження виконано в межах комплексної теми науково-дослідної роботи кафедри практичної психології Факультету психології, соціальної роботи та спеціальної освіти Київського столичного університету імені Бориса Грінченка «Психологічна підтримка ресурсного потенціалу особистості в мінливих умовах суспільного буття» (2021-2026 рр.) (державний реєстраційний номер 0121U112046). Тему дисертаційного дослідження затверджено Вченою радою Київського столичного університету імені Бориса Грінченка (Протокол № 10 від «25» листопада 2021 року).

Аналіз тексту дисертаційної роботи дозволяє зробити висновок про те, що Миколенко Н. В. оволоділа методологією наукових досліджень. Усі поставлені завдання виконані, мета дослідження, яка полягала у теоретико-емпіричному вивченні феноменології самоцінності особистості, реалізована. Авторська комплексна програма розвитку самоцінності клієнтів психологічних служб закладів вищої освіти апробована, її ефективність підтверджена.

6. Апробація результатів дисертації. Повнота викладу основних результатів дисертації у наукових публікаціях.

Матеріали дисертації пройшли необхідну апробацію, обговорювалися на 6 наукових конференціях. Основні результати дослідження опубліковано у 5 наукових виданнях, включених на дату опублікування до Переліку наукових фахових видань України категорії «Б». Дисертанткою проведена належна робота з упровадження одержаних результатів у практику роботи психологічних служб закладів вищої освіти та організацій, що надають психологічну підтримку населенню.

7. Структура та зміст дисертації, її самостійність, завершеність, відповідність вимогам щодо оформлення й обсягу.

Дисертація має логічну композицію, представлена трьома розділами. Перший розділ присвячено теоретико-методологічному аналізу наукових підходів до визначення місця самоцінності особистості у структурі самосприйняття та суміжних конструктів, детально розглянуто особливості розуміння самоцінності в роботах класичних і сучасних авторів. Самоцінність представлено як цілісне явище, що не розкладається на окремі підструктури, має подвійну природу, виступаючи одночасно настановленням та почуттям, переживанням, виявляється у поведінці. Визначено ознаки низької самоцінності, виокремлено умови та шляхи її розвитку, розроблено структурно-змістовну модель розвитку самоцінності особистості у процесі психологічної допомоги.

У другому розділі представлено комплексний аналіз стану сучасного методичного інструментарію для діагностики самоцінності, який засвідчив повну відсутність валідних і надійних україномовних методик, що безпосередньо вимірюють даний конструкт, а також незадовільну психометричну якість наявних шкал самоцінності в складі інших опитувальників. На основі цього висновку обґрунтовано необхідність створення авторської методики діагностики самоцінності, підібрано та застосовано 16 стандартизованих методик суміжних конструктів для перевірки критеріальної та конструктної валідності.

У третьому розділі подано результати експерименту з претест-посттест-дизайном та контрольною групою. Авторська «Програма розвитку самоцінності клієнтів психологічних служб закладів вищої освіти» представлена у форматі соціально-психологічного тренінгу, структурованому дев'ятьма змістовими модулями, що містять теоретичну та практичну складові, а також самостійну роботу. За результатами порівняння динаміки змін вимірюваних показників контрольної та експериментальної груп, доведено високу ефективність розробленої програми як короткострокової групової інтервенції, спрямованої на розвиток самоцінності та зниження її типових компенсаторних і захисних проявів у клієнтів психологічних служб ЗВО.

Загальний обсяг основного тексту дисертації відповідає вимогам, встановленим освітньо-науковою програмою. Аналіз змісту та структури дисертації дозволяє стверджувати про її завершеність та відповідність вимогам щодо оформлення й обсягу відповідно до Наказу МОН України від 12.01.2017 №40 «Про затвердження вимог до оформлення дисертації».

8. Дотримання академічної доброчесності у дисертації та наукових публікаціях. Відсутність (наявність) академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації.

Ознайомлення зі змістом рукопису дисертації підтверджує, що здобувачка дотримувалась всіх вимог академічної доброчесності. Усі положення роботи, які дисертантка використовує для аргументації та підтвердження основних концептуальних аспектів вивчення явища самоцінності, супроводжуються відповідними посиланнями на наукові джерела. Ознак текстових запозичень чи порушень принципів академічної доброчесності не виявлено.

9. Дискусійні положення та зауваження до дисертації.

1. У Вступі, при обґрунтуванні актуальності роботи, авторкою дуже детально охарактеризовано особливості стресорів академічного середовища ЗВО (цифрова конкуренція, відтермінування маркерів дорослості, поєднання навчання з роботою тощо). У зв'язку із цим, було б цікаво та доречно у теоретичному та емпіричному розділах поглибити аналіз зв'язку цієї специфіки з факторами авторського опитувальника самоцінності, зокрема, такими, як «Перфекціонізм», «Потреба в прийнятті» та іншими. На нашу думку, такий аналіз міг би ще яскравіше продемонструвати, як саме самоцінність та її компенсаторні механізми (висока самооцінка через досягнення, перфекціонізм, потреба в схваленні) проявляються у навчальній мотивації, академічному функціонуванні та професійній діяльності клієнтів ЗВО, що зробило б авторську модель ще більш прикладною для психологів університетів.

2. Вибірка емпіричного дослідження є досить репрезентативною за віком та регіонами, проте має виражений гендерний дисбаланс (лише 11 % чоловіків), що цілком зрозуміло з огляду на літературні дані про меншу схильність чоловіків звертатися по психологічну допомогу. Було б дуже перспективно та цінно у подальших розвідках розглянути гендерні особливості проявів самоцінності та динаміки позитивних змін за програмою, щоб визначити, чи потребують чоловіки та жінки різних акцентів у процесі її реалізації. Це могло б стати важливим доповненням до отриманих в роботі результатів та підсилити їх практичну вагомість.

3. У роботі детально та ґрунтовно представлено процедуру створення та психометричну перевірку авторського опитувальника самоцінності (факторний аналіз, внутрішня узгодженість, ретестова надійність, кореляції з суміжними шкалами), що безумовно є вагомим внеском. Вважаємо, було б корисним та доречним додатково висвітлити процедуру та результати виділення нормативних значень (діапазонів низького, середнього та високого рівнів самоцінності), оскільки саме наявність чітких норм значно розширює можливості практичного застосування інструментарію в роботі психологічних служб ЗВО, що містить у собі потужний психодіагностичний потенціал.

4. Було б перспективно важливим розширення обговорення обмежень дослідження та напрямків подальших розвідок, зокрема, щодо гендерного дисбалансу вибірки, впливу самозвернення на результати, а також специфіки воєнного контексту як фактору коливань самоцінності. Припускаємо, що чітке окреслення цих аспектів підвищило б наукову прозорість роботи та визначило б чіткі вектори для продовження досліджень у галузі психологічної допомоги особистості у кризових умовах.

Втім, зроблені зауваження не впливають на загальну позитивну оцінку рецензованої дисертаційної роботи, не знижують наукового і практичного внеску Наталії Валеріївни у розробку актуальної для сучасної психології проблеми, а радше є настановами для продовження дослідницького пошуку у напрямку поглибленого вивчення психологічних аспектів феномену самоцінності у кризових умовах функціонування особистості.

10. Загальний висновок про рівень набуття здобувачем теоретичних знань, відповідних умінь, навичок та компетентностей.

Попри зазначені зауваження і рекомендації, слід вважати дисертаційне дослідження науково цінним для теорії та практики психології. Можна стверджувати, що робота демонструє високий рівень знань, умінь, навичок і компетентностей здобувачки, чим забезпечено реалізацію завдань дослідження у повному обсязі. Концептуальна обґрунтованість роботи демонструє здатність дисертантки аргументувати власну наукову позицію та вміння зважено оперувати ключовими поняттями і категоріями. З огляду на зазначене, констатуємо, що науковий потенціал дослідження повністю реалізований.

11. Загальна оцінка дисертації і наукових публікацій щодо їхнього наукового рівня з урахуванням дотримання академічної доброчесності та щодо відповідності вимогам.

Дисертаційна робота Миколенко Наталії Валеріївни «Психологічні особливості розвитку самоцінності клієнтів психологічних служб закладів вищої освіти» є цілісним та унікальним науковим дослідженням, результати якого становлять цінний внесок у вирішення актуальних для сучасної психології наукових завдань.

Дисертаційна робота відповідає вимогам наказу Міністерства освіти і науки України № 40 від 12 січня 2017 року (zareestrovano в Міністерстві юстиції України 3 лютого 2017 р. за №155/30023) за пп. 9 – 18 «Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії» (затвердженого постановою Кабінету міністрів України від 6 березня 2019 р. № 167), а її авторка Миколенко Наталія Валеріївна заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 053 Психологія.

Рецензент:

кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри практичної психології
Факультету психології,
соціальної роботи та спеціальної освіти
Київського столичного університету
імені Бориса Грінченка



Євгенія КАЛЮЖНА

КИЇВСЬКИЙ СТОЛИЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ
БОРИСА ГРІНЧЕНКА
КОД ЄДРПОУ 45307965
ВЛАСНИЙ ПІДПИС
Є. Калюжна
(ПІБ)
ЗАСВІДЧУЮ
Народився в м.
(ПСС)
Г. Тимчук